Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

AMALIENBORG

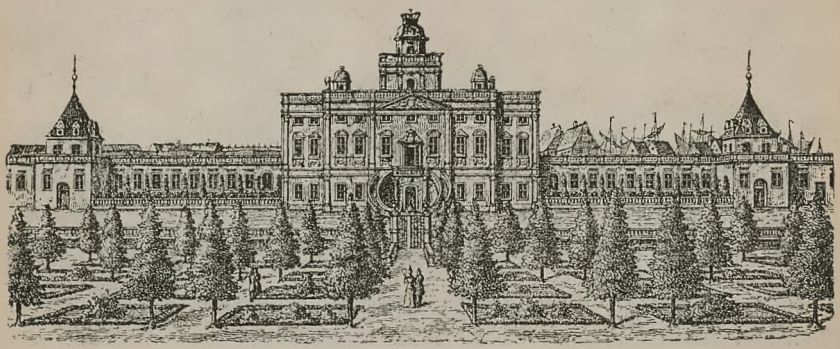
1. Del,

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

Sophie Amalienborg.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1925

AMALIENBORG

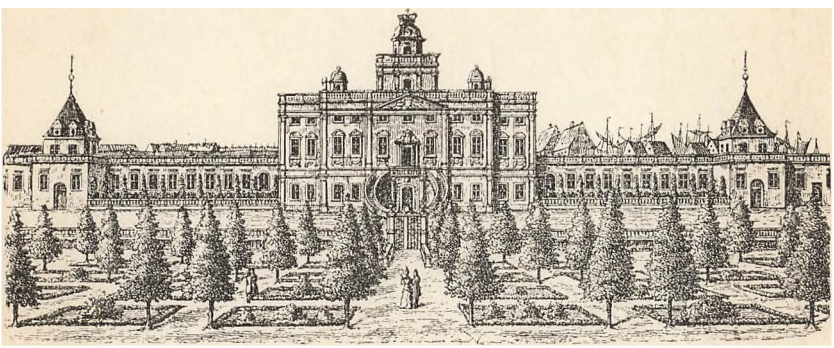
1. Del,

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

Sophie Amalienborg.

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1925

AMALIENBORG

Nærværende Beskrivelse er udarbejdet efter indgaaende Granskning af de i Archiverne og Bibliothekerne foreliggende byhistoriske Værker, Bøger, Skrifter, Blade etc., og navnlig har jeg haft god Nytte af J. P. Traps „Kjøbenhavn", Carl Bruuns og Dr. O. Nielsens „Kjøbenhavns Historie" samt „Kjøbenhavns Diplomatarium".

For at kunne give en fyldestgørende Beskrivelse af Amalienborgs Tilblivelse og Skæbne gennem Tiderne vil det være nødvendigt at søge tilbage til Kong Frederik den Tredjes pragtelskende Dronning, Sophie Amalie, som uden for Vester Port, omtrent paa den Grund, der nu indtages af Tivoli, havde sin egen Lysthave, som tidligere havde tilhørt Gødert Braem, men som i 1650 var købt af Hannibal Sehested, der galant forærede den til Hds. Majestæt.

Ved Svenskekrigen og Kjøbenhavns Belejring 1658/60 var Haven imidlertid bleven i den Grad ødelagt, at der af Herligheden kun var tilbage nogle firkantede Fiskeparke, som i mange Aar blev henliggende i en meget forsømt Tilstand, idet der nemlig i Mellemtiden, uden for Øster Port paa Terrainet for Enden af Sortedamssoen, var bleven anlagt et kongeligt Fiskehus med tilhørende Fiskedamme, af hvilke Aggersborgsø var en sidste Levning.

Man kan let forklare sig, at Dronningen meget ønskede nu at have sin Lysthave et sikrere Sted inden for Voldene, og som Erstatning for den tidligere, Dronningens

Enghave uden for Vester Port, besluttede Dronningen sig da til at indkøbe en Del af Haverne uden for den gamle Øster Port, det vil sige Grundene i St. Strandstræde og Bredgade (Norgesgade) og ud for Dronningens Tværgade; da Dronningen havde bragt sit Køb i lykkelig Orden, og de Vaaninger, der laa i Vejen for Anlægget, var bleven fjærnet, lod hun her, fra 1664, anlægge en Have paa Pladsen nærmest ved Sanct Annæ Plads.

For hurtigst at faa den sumpede Grund opfyldt og Terrainet reguleret, befalede Kongen den 3die Septb. 1664, at Urenligheden fra Gaderne skulde føres til Dronningens Have.

Kongens Befaling lyder saaledes:

„Præsident, borgemestere oc raad i Kiøbenhafn.

„F. 3. Wor gunst tilform. Woris etc. er, at j dennem, „som vreenligheden af gaderne her i staden vdfører, „tillholder at vdage vdi woris elschelige, kiere ge- „mahls dronningens haffue, huis de af gaderne vdfø- „rer, efftersom der j langsommelig tid ey nogit effter „forige ordre didført er. Etc.

„ Hafniæ 3 septembris 1664.

Dipl. 6/401.

Fugtigheden baade af Grunden selv og fra det tilløbende Vand blev optaget af en Grøft, der var gravet uden om Haven og bl. a. optog Vandet fra Rosenborg Have.

Den 18de Novb. 1664 blev det endvidere befalet, at den Gødning, der udførtes af Staden, skulde køres til Dronningens Have og den ny Vej imod Stranden.

Det kongelige Brev herom har følgende Ordlyd:

„Præsident, borgemestere oc raad i Kiøbenhafn.

„F 3. Wor gunst tilforn. Woris etc. er, at j dend „anordning giører, at huis møg, som her af staden „vdføres, worder forbj ført dronningens haufge oc „wed siderne hos dend nye giorde wey imod stran- „den henlagt. Etc.

„ Hafniæ 18 novembris 1664.

Dipl. 6/404.

Allerede i 1668 var fornævnte Grøft mellem Kongens og Dronningens Haver saa opfyldt med Snavs og Dynd, at en Oprensning var paatrængende nødvendig, hvorfor Kongen den 3die Novb. befalede Generalmajor Ruse strax at lade denne Grøft rense ved Soldater.

Den kongelige Befalings Ordlyd er saaledes:

„General major Ruse.

„F. 3. Wor gunst tilforn. Woris etc. er, at du giører „dend anordning, at dend grøfft, som gaar imellem „woris oc woris elschelige kiere gemahls dronningens „hauffuer, straxen ved de soldater, som vnder dit „regimente ere, bliffuer ryddelig oc reen giort, saa „at vandet dervdj kand haffue sit frj løb. Etc.

„ Hafniæ 3 novembris 1668.

Dipl. 6/483.

Samme Aar blev der foretaget en Del Arbejder paa Havens Udsmykning, hvorom Anders Mathisen Hjørring fortæller i sine Beretninger for 1668:

„Her blev i dette Aar anvendt stor Flid og megen „Omkostning paa Bygning og Lustereværk baade i „Kongens og Dronningens Have paa de herlige og „anselige Pommeranshuse og paa de store Lysthuse, „Rendebaner og hine mange Billeder af Sten og Træ „og meget Gardinsværk, som blev sat for Kvartererne „om Urterne og udi Gangene, saa og ved Siderne „af Haven udi stor Mangfoldighed, som og kunstige „Pyramider og Spidse og Siratsporte udi Haverne, „item ny extraordinaire Vandspring og kostbare Vand-„konst der sammesteds."

Da Haven omsider var bleven færdig, i 1669, gjaldt det for Dronningen om at faa paaskyndet Opførelsen af et lille Slot, ogsaa benævnet det store Lysthus i Haven, og det fik efter hende Navnet

SOPHIE AMALIENBORG.

Det blev opført paa en af de Grunde, som Kongen havde bortskødet til Anlæg af det islandske Compagnis Reberbane, men som blev afkøbt Compagniet igen, og

Slottets Beliggenhed blev Nord for Haven mellem Fredericiagade og den nuværende Amalienborg Plads.

Arbejdet paa Slottet skred godt frem, og fra 6te Aug. 1670 er der Regning paa Smedearbejder:

„udi H. M. Dronningens den store Bygning i den „store Have,"

og ved den indre Havns Regulering havde man borttaget det smukke Bolværk af hugne Sten, som Christoffer Valkendorf i sin Tid havde ladet opsætte paa begge Sider af Højbro, for at anvende Stenene til Sophie Amalienborg.

I extraordinaire Relationer af 1673 læses:

„Hendes kongelige Majestæt Sophie Amalie haver den „12te Marts i sin Residens, som er nylig bygt i Haven, „ladet en Kirke indvie, hvori prædikes 3 Gange om „Ugen"

og der indrettedes Bolig til en Præst i Pommeranshuset; ved den Tid maa det antages, at en Del af Slottet har været taget i Brug, thi det stod da nogenlunde færdigt i det Ydre, medens der fremdeles arbejdedes videre paa det Indre, der paa Grund af Omstændighederne krævede større Omhu og Agt i Udførelsen end fra først paaregnet.

Dronning Sophie Amalie var nemlig i 1670 bleven Enke, og det Slot, der fra Begyndelsen kun havde været bestemt til kortvarige Ophold, maatte indrettes saaledes, at det kunde tjene som fast Bolig; deraf fulgte, at man stadig saa sig nødsaget til at forandre og ombygge og helt færdig i Ordets strængeste Forstand blev det første Amalienborg aldrig.

Slottet, som havde 3 Etager, bestod af en Midtbygning med fremspringende Midtparti, foran hvilket en morsom, bred udbuet Dobbelttrappe førte op til anden Etage; over Midtpartiet var der en Overbygning med Kuppel og Krone, paa begge Sider laa lange, lave Bygninger, der forbandt Hovedbygningen, og hver af disse havde en høj Pavillon.

Foran Slottet var plantet flere Rækker Lindetræer, og der var stenlagte Terrasser, hegnede med Balustrader,

hvor man havde anbragt store Planter i Baljer, Apricostræer og Mandelbuske. Terrainet retud for Hovedbygningen var en bar Forplads, der var skilt fra den øvrige Have ved en Kanal, langs hvis indvendige Side var opført en Balustrade og midt paa denne en stor Smedejernsport med forgyldt Navnetræk og Krone mellem 2 Piller smykket med Festons og Blomsterkrukker. Langs den nuværende Sanct Annæ Plads' Nordside laa en Række Smaahuse, der tjente til Opholdssted for Livgarden, og langs Udkanten af hele Slotsterrainet stod 19 Egepæle med Lanterner.

Med Hensyn til Slottets Indre skal anføres, at man allerede den Gang havde Forstaaelse af en Elevators Velsignelser, idet der forefandtes et Elevatorrum, der var forsynet med en broderet, opfarende Stol, og som førte op gennem hele Huset til Pavillonen paa Taget. Ud mod Haven laa Comoediesalen, hvor franske Acteurer optraadte; der fandtes et Stillads for Musicanterne, stafferet med Gardiner af grønt Tøj og andet skønt Zirat. Bag ved Theatret laa flere Kamre til Paaklædningsrum, Garderobe m. m.

Fra Italien, hvor det musicalske Drama har sit Hjemsted, spredtes i Løbet af det 17de Aarhundrede en Masse Operakunstnere til de europæiske Storstæder. Det var bleven Mode, at man ved alle Festforestillinger, der skulde tjene Kongemagten til Forherligelse, opførte Operaer. At vi herhjemme paa dette Tidspunkt endnu ikke kendte Begrebet „Opera", viser en Udtalelse i den danske Maanedsavis for 1678, hvori det bemærkes, at der til Hamburg er ankommet nogle: Commediant-Spillere, som kalder sig Operister:

„och med Sang udføre alt det, som ageres".

Saa kom Turen til Danmark og gennem sin Minister i Paris lod Christian den Femte i 1681 en fransk Trup indkalde, og denne synes at være bestaaet som Hoftrup lige til 1720. Noget efter blev der forskrevet et tysk Operaselskab ogsaa for Hoffets Regning. Den fik nogle

Aar senere anvist Bolig i Skræddernes Laugshus i Brolæggerstræde, og har nok ikke altid haft ganske let ved at faa de lovede Gager udbetalt under de den Gang herskende slette Finansforhold. Iblandt de indkaldte Kræfter befandt sig den af den danske Scene saa fortjente René Montaigu. Til det sceniske Apparat hørte det kgl. Kapel, der lededes af Franskmanden Caspar Besson, og som i 1683 bestod af 8 saakaldte „Violongs". Foruden disse var til Kapellet knyttet 4 Hofmusicanter. Dertil kom endvidere Balletten, hvis Leder var den senere bekendte Frederik Pilloy. Blandt de mange Forestillinger, som dette Personale i Tidens Løb opførte i Sophie Amalinsborgs Comoediesal, kan nævnes den, der fandt Sted paa Hs. Majestæts Fødselsdag, den 15de April 1683, ved hvilken Lejlighed man gav en Operaballet, hvortil Danmarks store Salmedigter, Thomas Kingo, havde forfattet Texten.

Saafremt Sophie Amalienborg var bleven bevaret, vilde det sikkert baade have interesseret og imponeret Nutidsmenneskene i samme Grad som det imponerede Datiden ved sin Rigdom og sin i italiensk Stil gennemførte Pragt. Det var, efter alle Skildringer at dømme, et Æventyrpalads, men kort og glandsfuld var dets Skæbne.

1685 skriver Henrik Gerner:

Hvor skulde vel min Pen Amaliborg optegne,
og al den Herlighed, som der er, ret opregne.
Der alt langt mere er, end jeg udsige kan,
ti Haven ene har Skov, Frugt og Springevand.

Slottets skønne Beliggenhed med den tilhørende store Have foran sig illustreres udmærket gennem en Beskrivelse af Hoffesten, som blev afholdt den 5te Octb. 1676. Kongen og Dronningen tog samme Dag til Kjøbenhavn, for at deltage i Festlighederne, og Enkedronningen kørte dem i Møde med 9 Karosser ved Dyrehaven. Ved Ankomsten til Staden blev Kanonerne paa Voldene tre Gange løsnede, Helliggeist Kirkes Sangværk spillede, og der var saa stor Trængsel, især paa Slotspladsen, at man næppe kunde komme igennem. Om Aftenen var Deres Majestæ-

ter tilligemed Prins Jørgen og andre fyrstelige Personer Gæster hos Hds. Maj. Enkedronningen paa Sophie Amalienborg, og da de begav sig derhen Kl. 7., blev der fra Niels Juels Altan affyret 18 Kanonskud og fra 4 Orlogsskibe i Havnen, hvilke var behængte med 1500 Lygter blev svaret med lige saa mange Skud.

I Haven var 12 store Colosser med Lys indeni og Vandkonsten, der var besat med 8 Lygter, var saaledes indrettet, at hver saa ud som 12 Stjærner. Imellem Havnen og Slottet var en Æreport med 9 Taarne, og selve Slottet var prydet med 400 Lygter med Enkedronningens Valgsprog og Navnetræk i Midten.

Banketten var meget prægtig, og hver Gang nye Retter blev indbaaret eller Skaaler udbragtes, fyredes med Kanoner; da Festmaaltidet var til Ende, blev et stateligt Fyrværkeri antændt. Kl. 10 om Aftenen, da Kongeparret drog hjem igen, fyredes der med Kanoner, og paa Vejen udi alle Gader var Lys udi Vinduerne.

Den 7de Marts 1685 befalede Rentekammeret at tage Syn over det Bolværk langs Strandsiden fra det nye Kvæsthus til Toldboden, der var anlagt 1680, og desuden over et Batteri uden for Dronningens Have, en Bro ved Kastelsporten og en for Sophie Amalienborg Have. En Del af sidstnævnte Befæstningsarbejde var allerede bestemt i 1664 at skulle udføres af Ruse i Forening med Kastellet mellem dette og den islanske Reberbane; det fremgaar af et Syn i 1666, at det da endnu ikke var færdigt, men paa Grundtegningen fra 1674 ses mellem Kastellet og Sanct Annæ Plads en Vold og en lille Bastion, hvori en Vejrmølle; da disse ikke ellers ses, er de sikkert forsvundne ved Indretningen af Amalienborg Have efter dette Slots Brand.

Enkedronning Sophie Amalie døde den 20de Febr. 1685 paa sit Æventyrslot, og den 24de Febr. udgik Hs. Maj. Kongens Brev med Paabud om Sorg for Enkedronningen. Den 14de Marts udstedtes kongelig Befaling om Sørgegudstjeneste, den 16de Marts om Ligbegængelsen

og 17de Marts om Borgerskabets Parade ved Enkedronningens Begravelse den 26de Marts.

Ved Arvedelingen tilfaldt Sophie Amalienborg Kongen, og det blev herefter, indtil Branden 1689, beboet af kongelige Personer, saaledes nævnes Prinsessens Forgemak og Cabinet og Prinsens Forgemak og Sovekammer, men Slottet blev endvidere benyttet til enkelte særlig pragtfulde Hoffester, hvortil der ødsledes colossale Summer, og en saadan glimrende Hoffest fandt Sted i Anledning af Kongens 44 Aars Fødselsdag, den 15de April 1689.

Titlen paa det Festspil, der skulde gaa over den kgl. Scene i Overværelse af den kgl. Familie og en Mængde Rangs- og Standspersoner lød saaledes: „Der vereinigte Götterstreit", og handlede om Krig og Fred og hvorledes Krigs- og Fredsguderne omsider blev forenet. Denne notable Festforestilling kunde imidlertid ikke spilles paa Slottets sædvanlige Comoediesal, thi for at kunne fremføre dette Festspil med dets store mythologiske Apparat, med Guder og Gudinder, Hyrder og Hyrdinder, og mange overraskende Sceneforandringer, som ikke kunde ske uden ved Hjælp af et indviklet Maskineri, havde det været nødvendigt, tæt op mod Sophie Amalienborgs nordre Fløj, at opføre et interimistisk, men kostbart Operahus af Fyrretræ, et deiligt udsiret Theatrum, 90 Fod i Længden og 40 Fod i Bredden. Selve Scenen indtog en Tredjedel af Rummet, og der var indrettet henved 200 Siddepladser for Tilskuerne.

Ved en Søjlegang var dette Operahus sat i Forbindelse med Slottet, hvorfra Kongefamilien havde sin egen Indgang, hvis Sidevægge var decorerede med prægtige Transparenter Allerede her var der beredt de høje Herskaber en Overraskelse, idet man i Midten af Gangen havde opført 2 store Klippegrotter, omgivne af Træer og Planter, og i hver af disse Grotter saas en Satyr sidde ved det sparsomme Lys af en enlig Lampe. Over den for Publicum bestemte Indgang var opstillet to Billedstøtter, Gudsfrygten og Retfærdigheden, der skulde forestille Husets

Vogtere. I en Bue over Porten saas Kongens Navnetræk med Indskriften: „Pietate Magnus, Magnus et Justitia".

Bygningens Indre var smykket pragtfuldt. Tilskuerpladsen oplystes af henved tusind smaa Lamper, saa det gav en herlig Parade og Anseende, og var decoreret med Mos og Enebærris, i hvis Løvværk man saa Guldæbler og Citroner skinne. Langs Væggene var opstillet store Transparenter af tyndt hvidt Silketøj gennemtrukket med Olie og med Kongens Navnetræk paatrykt i forgyldte Bogstaver. Parterret, saavel som de derudi gjorte Bænke, var med Enebærtræer og Buske net og proper stafferet. Koret og Orchestret sad skjult for Publicum imellem Scenen og en langs denne opført Forhøjning, hvorpaa der var indrettet Blomsterrabatter, som spredte deres Duft over hele Rummet. Det hvælvede Loft var decoreret som en Himmel med gyldent Stjærnetæppe. Hele Salens Indre var efter en datidig Beskrivelse forvandlet til en grøn og duftende Løvsal; der var ofret meget paa Mecanik og Udstyr, Fyrværkeri o. a., og det hele gik ud paa at forherlige Kong Christian den Femte.

Fødselsdagen kom og Stykket, som udførtes af et tysk Operaselskab, bestod af et Forspil og 3 Acter og Prologus, forklædt som Hyrde, giver i Forspillet Kongen, hvad Kongens er, og lykønsker ham i Anledning af hans Fødselsdagsfest. I første Actus blev man Vidne til, at de 4 Krigsguder, Mars, Pollux, Castor og Perseus i en Sky nedkom paa Theatrum under Paukers, Trompeters og Kanoners Lyd og Knald, hvilket var Forestillingens Clou, og i 2den Act paa Bagtæppet saas Sophie Amalienborg Slot, der tænktes som Musernes Sæde, og endelig i Slutningsacten blev man Vidne til en Forsamling af Guder, der forherligede Majestæten, og tilsidst før Tæppet faldt, steg til Himmels paa en Sky under Leveraab for Kongen og hele det kongelige Arvehus, medens Paukerne og Trompeterne skraldede fra Orchestret.

Texten, som skyldtes den slesvigske Præstesøn Burchard, havde næppe gjort Lykke nutildags, men den hen-

rykte vore Forfædre, og Dagen efter talte man kun om Operaen og alle dens Herligheder. „Den poetiske Mercurius“ tolker Kjøbenhavnernes Festglæde i de Linier:

In Summa, mand ei veed vel udi Mandeminde,
At slige Opera har været her at finde,
Music og Tragtement den Priis bær ogsaa hiem,
At alt paa Konge-viis er kommen proper frem,
Ja hele Norden vil den Dag med Demant skrive,
Udi Carbunkel-Steen for ævig Dag at blive.

Musikken til Værket, som var componeret af Schindler, er gaaet tabt, medens selve Digterværket forefindes i den Hjelmstierneske Samling paa det store kgl. Bibliothek, og skal være det samme Exemplar, der benyttedes af Souffleuren fire Dage efter den nu beskrevne Fest ved den sørgelige Gentagelse af Forestillingen, der skulde bringe saa megen Sorg og Ulykke over Byen.

Operaen havde vakt stor Jubel, og for at imødekomme et almindeligt udtalt Ønske, befalede Kongen, der havde fundet megen Behag i Festspillet, at Forestillingen skulde gentages den 19de April, for at alle de, som paa Grund af den indskrænkede Plads eller som Følge af deres lavere Rang, ikke havde kunnet indlades ved selve Festforestillingen, kunde blive delagtiggjorte i de Divertissements, der havde gjort saa stor Lykke og faa Lejlighed til at beundre det herlige Værk. I mange kjøbenhavnske Hjem, særlig blandt Børnene, imødesaa man med Længsel og Forventning den 19de April, der skulde bringe Øjne og Øren saa mange hidtil ukendte og tillokkende Nydelser.

Ifølge Programmet skulde Operahuset aabnes Kl. 3 Eftrm. for de festlig smykkede og skuelystne Skarer, idet Forestillingen denne Gang var ansat til at finde Sted Kl. 4, maaske nærmest af Hensyn til det for en stor Del ungdommelige Publicum, hvis Nattesøvn ikke maatte forstyrres. Høje og Lave, Mænd og Kvinder, lige fra bedagede Oldinge og ned til ganske smaa Børn fyldte Tilskuerbænkene til allersidste Plads; for det tæt pakkede Hus gik Tæppet op, man var kommet igennem Forspillet og Gu-

derne havde foretaget deres Nedstigning til Jorden, da den fyldte Sal opskræmmedes af Raabet: „Vand, Vand". Man stirrede raadvilde paa hverandre. I næste Øjeblik behøvede man ikke at spørge, da havde man Syn nok for den overhængende Fare. En Lampe, hvori Olien rimeligvis var opbrændt, var exploderet og den brændende Væge faldet ned i de let fængelige Enebærris. Det tørrede Grønt havde fænget, hele Scenen stod i Løbet af faa Minutter i Flammer. Man styrtede i vild Flugt mod Salens eneste Udgang, hvis Døre ulykkeligvis gik indad; de sidste vilde være de første, og de første forhindrede de sidste. Rædslen havde grebet alle, og der opstod nu en frygtelig Panik.

Det lykkedes dog en større Del af Tilskuerne tilligemed Orchestret og Acteurerne, der var kendt med Lokaliteterne, at komme ud af den brændende Bygning gennem de bag Scenen anbragte Udgange, men ogsaa her besværliggjordes Flugten, idet Folk, der ved at springe ned i Orchesterrummet, for derfra at klatre op paa Scenen, faldt over hverandre.

Folk kæmpede rasende for at naa ud, trampede hinanden ned, hylede og skreg, og de skrækkeligste Scener paafulgte.

I et Nu var Udgangen spærret af en optaarnet Menneskemasse, og for at gøre Ulykken fuldstændig, fandt man Vinduerne tilgitret, ogsaa den Udvej var lukket. Ildens Pludselighed og voldsomme Kraft hindrede de Folkemasser, der efterhaanden var ilet til ved de frygtelige Rædselsskrig, i at bringe rettidig Hjælp til de ulykkelige Indespærrede.

I Løbet af et Kvarter var hele Operahuset lagt i Aske, efter at Flammerne, den kvælende Røg og den voldsomme Trængsel havde kostet, efter hvad man mente, 260 Mennesker Livet, ihvervel den communicerede Liste kun specificerer 171 Personer. En Del af dem, der naaede at komme ud, var bleven saa ilde tilredt af Ilden, at de kort

efter døde, medens mange andre fik Saar og Mærker deraf for Livstid.

I rasende Fart forplantede Ilden sig til det pragtfulde Slot, af hvilket i Tiden Kl. 4—8 den nordlige Forbindelsesfløj og Hovedbygningen blev et Rov for Luerne, medens den anden Fløj med Kirken og Bygningen langs Havens Vestside blev skaanet. Det var en meget tragisk Afslutning paa det første smukke lille Amalienborg Slots Existens.

Saa stærk var Branden, at man en Tid frygtede for, at de mange Skibe, der laa paa Rheden uden for Slottet, ogsaa skulde blive et Rov for Luerne Kongen, som netop havde holdt Statsraad om Eftermiddagen, kom med hele sin Hofstat ilende til og var Vidne til det skrækkelige Ødelæggelsesværk.

Da Ildens Magt var dæmpet, saa man de forbrændte Legemer ligge i en stor Hob inden for Udgangsdøren. Hele Dagen og den paafølgende Nat var Brandtomten belejret af fortvivlede Mennesker, der søgte efter deres Kære blandt de frygtelig lemlæstede og forbrændte Legemer. Den ene hjærteskærende Scene afløste den anden, det hele var en Elendighed, der ikke er til at beskrive. Sørgeligts og mest oprivende har dog sikkert været Synet af de forbrændte Børnelig, som Brandstedet frembød. Mange af de forbrændte Legemer, som uddroges af Asken, kunde ikke kendes og man fandt mange her og der, som havde omfavnet hinanden med Armene, uden Tvivl for at redde hinanden, samt en Brudgom, der allerede havde været i sin Frelse, men i Haab om at redde sin Brud havde begivet sig ind i Faren igen og var bleven brændt tilligemed hende.

Man hørte allevegne Jammer og Elendighed, Suk og Graad, en Hustru søgte sin Mand, en Mand sin Hustru, Børn Forældrene og Forældrene Børnene, en Ven den anden, en Broder sin Søster og med Hjærtens Taare beklagede deres Ulykke, ja der var næsten ingen fornem Familie eller Hus i Kjøbenhavn, hvor der ikke var Sorg

over Slægt eller Venner, og der var de Familier, som savnede 16, ja 20 Personer.

Over $^3/_4$ af de Omkomne hørte til Byens fornemste Slægter og mest ansete Borgerfamilier, Officerer og Hoffets Personale samt af de skønneste Kvinder og unge velopdragne Børn.

Tabet af Klæder, Guldkæder, Armbaand, Ringe. Clenodier og andre Sirater blev beregnet til nogle tusinde Rdl. og Slottet med de herlige Meubler til nogle Tønder Guld.

Der var almindelig Sorg i hele Staden, og den 20de April udgik følgende kongelige Anordning, hvori det kundgjordes, at alle de ved Branden omkomne Mennesker skulde begraves uden Godtgørelse til Kirke, Præst og Skole:

„D. Hans Bagger.

„C. 5. Wor naade tilforn. Voris etc. er, at du strax „den anordning giør, at alle de mennisker, som j gaar „udj jldebranden her j staden ere omkomne, deris liig „bliver begravne forvden nogen rettighed derfor af „kirkerne og præsterne samt skolerne og deris betien„ter at maa prætenderis. Dog dersom de vedkom„mende af egen god villie dennem med noget ville „betenke, stander det dennem frit for. Der efter du „dig etc. Befalendis etc.

„ Hafniæ d. 20 aprilis 1689.

Dipl. 7,260.

Man saa i de nærmeste Dage de Døde blive baaret bort, en Del til Graven, andre til deres Hjem, men allerynkeligst var at se, at ingen fandtes hel, idet enten Hovedet, Arme eller Ben var borte, og det kostede derfor stor Møje at genkende dem.

Til Minde om den sørgelige Begivenhed blev der Søndagen efter holdt Sørgetjeneste i alle Landets Gudshuse og der blev prædiket saa bevæget, at alle græd, hvertil ogsaa selve Evangeliet om Christi Bortgang bidrog,

idet det gav særlig Anledning til at give Hentydninger til den sørgelige Tildragelse.

En Del af Meublerne fra det brændte Sophie Amalienborg flyttedes til Rosenborg og Kjøbenhavns Slot. Malerierne, der for en stor Del fremstillede fyrstelige Personer, især Enkedronningens nærmeste Slægt, førtes til Rosenborg.

For Datidens strænge, bibelfaste Troesanskuelse stod den tragiske Begivenhed, der ved en brat Død bortrev saa mange Sjæle uforberedte og betagne af verdslig Lyst og Glæde, som en frygtelig Straffedom, der var besluttet i Herrens Raad, for at vække til alvorsfuld Eftertanke, til Selvprøvelse og Omvendelse fra Syndens Veje. Saaledes forlod Johan Ocksen (død som Biskop i Aarhus 1738), der den Gang studerede Lægevidenskab ved Kjøbenhavns Universitet „i Anledning af sin vidunderlige Frelse fra Døden i Flammerne", der røvede hans to Søstre Livet, sit Studiefag, for at hellige sig den Gud mere velbehagelige Præstegerning. Mag. Iver Brinck, hvem den danske Kirke i London takker sin Tilblivelse, skylder uden Tvivl sit religiøse Gennembrud den Omstændighed, at han selv med Nød og næppe undgik Døden, medens hans Trolovede omkom i Flammerne. Blandt andre, der, som ved et Under, blev frelst ud af det brændende Hus, var ogsaa den senere Overkammerherre og Statsminister under Christian den Sjette, Carl Adolph v. Plessen, der overværede Forestillingen som en af de kongelige Pager, og hvis Moder, Søster, Tante og Fætter fandt Døden i Luerne. Som højtbedaget Olding lod han i Januar 1754 indbyde en jævnaldrende, den 76 Aar gamle Rebslager Bertel Jakobsen Møller, der ogsaa havde været Øjenvidne til Katastrophen, hos sig til Taffel, for i Nærværelse af mange fornemme Herrer ved dennes Fortælling at opfriske Erindringen om den for ham saa betydningsfulde Dag. Til Minde derom skænkede Plessen ham et stort Sølvbæger med en af Professor Anchersen forfattet Inscription.

En paa den Tid meget bekendt Mand, Etatsraad Jør-

gen Elers, havde ved Branden mistet begge sine Børn, Sophie og Eggert Elers, hvilket gav Anledning til, at han ved Testamente af 29de Novbr. 1691 skænkede hele sin Formue til gudelige og samfundsnyttige Øjemed, og bestemte deraf 30,000 Rdl. til Opførelse af det efter ham opkaldte Collegium, som vil bære hans Navn i taknemlig Erindring til sildige Slægter.

Strax efter Sophie Amalienborgs Brand var Christian den Femte stærkt optaget af Tanken om at lade Slottet genopføre og havde storstilede Planer for. Han havde allerede ved sin Regeringstiltrædelse tænkt paa at opføre et nyt Residensslot i Stedet for den gamle, uregelmæssige og uanselige Borg paa Slotsholmen, og nu opstod Tanken hos ham om at benytte Sophie Amalienborgs Grund til det nye Slot. Her kunde man forme Anlæget langt friere end paa Slotsholmen, hvor Kongeborgen efterhaanden var bleven klemt inde mellem andre Bygninger, og alle de Ulemper, der var forbunden med den successive Ombygning af et beboet Slot, vilde paa den Maade svinde bort. Kongen befalede derfor Ole Rømer at fremkomme med Forslag om Pladsens Benyttelse, og hans Forslag, der approberedes af Kongen den 16de Aug. 1690 med det Tillæg, at han selv skulde være „Directeur over Værket", gik ud paa, at Plantagen skulde afhugges og en ny plantes.

Ole Rømer ledede i 1690'erne de forberedende Arbejder og Pladsen skulde langs Amalienborggade, hvorved forstaas Sanct Annæ Plads, og ved Enden imod Grotten, hvorved forstaas Bredgade, omgives med en 30 Alen bred og 5 Alen dyb Grav, medens der var Plankeværker og Stakitter mod Ny Toldbodgade, som nu opstod, og paa den nordlige Grænse, som laa i Nærheden af Toldbodvejen.

Den 23de April 1692 udkom kgl. Anordning om Anlæggelse af nuværende Sanct Annæ Plads:

„Claus Rask.

„ C. 5. Vor naade tilforn. Saasom der til dend gades „indrettelse, som vj allernaadigst haver resolveret at

„skal anleggis fra Qvæsthuuset her i staden forbj de
„ny møller oc langs siden af gravene for enden af
„Amalienborgs hauge ind udj Norges gade, behøves
„een deel af det huus oc plads, som ligger paa hiør-
„net af Strandstrædet oc tilhører Søren Sørensen, jnd-
„vaaner her sammesteds, saa er vores etc., at du strax
„enten i mindelighed accorderer med bemelte Søren
„Sørensen om fornefnte stycke huus oc plads, hvad
„hannem derfor billigen bør at gives, eller oc, om
„hand for høit skulle pretendere, det ved u-villige
„mænd lader taxere oc os derom saavelsom om dets
„billig betalings maade din allerunderdanigste erklæ-
„ring oc forslag til videre allernaadigste resolution
„med forderligste tilstiller. Dermed etc.
„ Hafniæ dend 23 aprilis anno 1692.
Dipl. 7 382.

og samme Dag udstedtes kgl. Kundgørelse om, at Huse og Pladser omkring Amalienborg ere fri for Skatter:

„Kiøbenhafns magistrat.
„C. 5. Vor naade tilforn. Vide maa j, at vj allernaa-
„digst ville, at alle de huse, hauger oc pladzer. bygte
„oc u-bebygte, som ere beliggende omkring Amalien-
„borg her udj staden oc os tilhørende, skal, omend-
„skiønt de i grund taxten findes indførte, for grund-
„skat samt ald anden tynge oc paaleg vere frj
„oc forskaanede. Dereffter j eder etc. Befalendis etc.
„ Hafniæ dend 23 aprilis anno 1692.
Dipl. 7 383.

Den 13de Septb. 1692 bevilgede Kongen en Sum til Anlæget af Ny Toldbodgade, der skulde gaa fra Strandstræde ud imod Toldboden langs Amalienborg Haves Plankeværk, og Anlæget blev ogsaa paabegyndt, men først gjort færdig i 1714, og i dette og følgende Aar indtil 1718 iværksattes temmelig betydelige Opfyldninger ud i Havnen.

1694 underhandledes der med den navnkundige svenske Architect og Bygmester N. Tessin, og denne leverede

store pragtfulde Tegninger, som forelaa færdige i 1697, paa hvilke Slottet viste sig af stor Lighed med det senere opførte Christiansborg; hans Plan krævede imidlertid for store Summer og blev derfor lige saa lidt gennemført som Christian den Fjerdes Plan om et Slot paa samme Sted. Et Minde har vi dog om det paatænkte store Slot, idet der paa den anden Side af Amalienborg, ved „den Gade som løber til Sanct Anne Bro", nuværende Fredericiagade, opførtes Operahuset, som i vore Dage benyttedes til Rigsdagsbygning.

Tidligere udkommet af samme Forfatter:

„CHRISTIANS KIRKE“

„NYHAVN“

„NIELS HEMMINGSENS GADE“

„KNIPPELSBRO“

„DYVEKES GAARD“

„KJØBMAGERGADE“

„KNABROSTRÆDE“

„VESTERGADE“

„LARSLEJSTRÆDE“

„FARVERGADE“

„HYSKENSTRÆDE“

„KALKEBALLEN“

„STORMGADE“

„BADSTUESTRÆDE“

„JERMERS TAARNET“

„PEDER HUITFELDTS STRÆDE“

KONG FRED. D. 5. RYTTERSTATUE

1. og 2. Del.

NØRREGAARDS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN